
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.341.1:338.43

С. О. Полковниченко, к. е. н., доцент,
О. В. Росохач, студент**ІННОВАЦІЙНІСТЬ ЯК РУШІЙНА СИЛА РОЗВИТКУ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Анотація. У статті розкрито сутність агроінновацій та досліджено особливості інноваційного розвитку в аграрному секторі економіки. Проаналізовано сучасний стан інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України та виявлено проблеми адаптації інновацій в ньому. Визначено основні напрямки інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва та шляхи його активізації.

Ключові слова: агроінновації, інноваційний розвиток аграрного сектору, інноваційна діяльність у сільському господарстві.

С. А. Полковниченко, к. э. н., доцент,
Е. В. Росохач, студент**ИННОВАЦИОННОСТЬ КАК ДВИЖУЩАЯ СИЛА
РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ**

Аннотация. В статье раскрыта сущность агроинноваций и исследованы особенности инновационного развития в аграрном секторе экономики. Проанализировано современное состояние инновационного развития аграрного сектора экономики Украины и выявлены проблемы адаптации инноваций в нем. Определены основные направления инновационного развития сельскохозяйственного производства и пути его активизации.

Ключевые слова: агроинновации, инновационное развитие аграрного сектора, инновационная деятельность в сельском хозяйстве.

S. O. Polkovnichenko, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
O. V. Rosokhach, Student**INNOVATION AS A DEVELOPMENT FACTOR
OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINIAN ECONOMY**

Abstract. The essence of agroinnovations is discovered and the peculiarities of innovative development of the agricultural sector of Ukrainian economy is analyzed and problems of adaptation of innovations there are identified. The main directions of innovative development of agricultural production and ways of its promotion are determined.

Keywords: agroinnovations, innovative development of agricultural sector, innovative activity in agriculture.

Актуальність теми дослідження. Важливу роль в розвитку економіки будь-якої країни відіграє аграрне виробництво, яке постачає на ринок продукти харчування і сировину для виготовлення предметів споживання. Досвід розвинених країн світу показує, що прискорення розвитку сільського господарства, підвищення його ефективності та конкурентоспроможності в сучасних умовах досягається переважно за рахунок активізації інноваційної діяльності.

Постановка проблеми. Без інноваційних процесів неспроможні відбуватися структурні перетворення, динамічне економічне зростання і виведення економіки нашої країни на шлях сталого

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

розвитку. Саме інновації повинні зіграти стратегічно важливу роль в ефективній трансформації і розвитку сільського господарства України, стимулюванні аграрного підприємництва, забезпеченні здатності підприємств конкурувати на внутрішніх і зовнішніх ринках. Тим більше, що в умовах ринкової системи господарювання, інтегрування в глобальне агропромислове виробництво все більш відчутним є катастрофічне відставання техніко-технологічного рівня аграрного сектору економіки України від провідних світових виробників сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження різноманітних питань інноваційного розвитку аграрного виробництва внесли О. В. Бабарика, І. І. Вінченко, О. І. Даций, С. В. Захарін, В. В. Кириченко, М. М. Кулаєць, В. В. Лаврук, М. В. Мазнева, М. А. Мартинюк, О. Є. Тарабрін, В. Г. Чабан, Н. О. Шквиря, О. В. Шубравська, О. І. Янковська та багато інших учених.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій, присвячених розвитку аграрного сектору, залишається багато невисвітлених проблем теоретичного та прикладного характеру, які стосуються інноваційної діяльності аграрного сектору економіки, широта й складність яких вимагають продовження наукового пошуку.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження теоретичних і практичних аспектів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України, вивчення його сучасного стану та шляхів покращення інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні термін «інновація» зустрічається майже в усіх сферах діяльності людини. Проте загальноприйнятого його визначення в економічній науці нині не існує, що загострює проблему розуміння сутності інновацій в діяльності аграрного сектору та економіки країни в цілому.

Окремі вчені стверджують, що інновація – це результат творчого процесу у вигляді нової продукції, технології, методу тощо. Інші вважають, що це зміни в техніці, технології чи організації, які в майбутньому призведуть до задоволення певних суспільних потреб. Також існує думка, відповідно до якої інновації є результатом впровадження наукових знань та науково-дослідних робіт у сферу аграрного виробництва, що спричиняє покращення її ефективності [1].

На наш погляд, інновації в аграрному виробництві – це сукупність послідовних дій зі створення нової або покращеної сільськогосподарської продукції, вдосконалення технології та організації її виробництва на основі використання результатів наукових досліджень і розробок або передового виробничого досвіду.

На відміну від багатьох галузей національного господарства, в яких сутність інноваційного розвитку принципово не відрізняється, у сільському господарстві характер і основні напрями цього процесу мають істотні відмінності. До особливостей інноваційного процесу в аграрному секторі економіки, які обумовлені, насамперед, специфічними рисами самого сільського господарства, відносяться: переважно поліпшувальний характер інновацій; провідна роль науково-дослідних установ у створенні інновацій та відособленість сільськогосподарських товаровиробників від них; тривалий процес розробки й апробації новацій, особливо при проведенні селекції сортів рослин та порід тварин; дослідження живих організмів; залежність технологій виробництва від природної зони та клімату; регіональний характер розробки значної частки інновацій у сільському господарстві; суттєве відставання галузі по освоєнню інновацій у виробництві [4; 9; 13].

В економічній літературі представлені різні підходи щодо класифікації інновацій. На наш погляд, на особливу увагу заслуговує думка, що інноваційний розвиток в сільському господарстві, крім традиційних (техніко-технологічних, економічних, організаційно-управлінських), охоплює і специфічні види інновацій (зокрема, селекційно-генетичні, хімічні, соціально-екологічні тощо) [12].

Найбільш поширеними інноваціями в аграрній сфері є: нові сорти та гібриди рослин і породи тварин; штами мікроорганізмів; марки і модифікації сільськогосподарської техніки; нові технології у рослинництві, тваринництві; хімічні та біологічні препарати; нові добрива і засоби захисту рослин і тварин; нові методи профілактики та лікування тварин і птахів; економічні розробки; нові форми організації та фінансування виробництва [2].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Широке застосування інновацій є одним з найбільш дієвих і ефективних засобів підвищення ефективності аграрного виробництва та, відповідно, формування продовольчої безпеки. Інновації сприяють росту продуктивних сил агровиробництва та удосконаленню організаційно-економічного механізму в сільському господарстві. Результати впровадження інновацій віддзеркалюються в підвищенні урожайності культур, якості продукції; збільшенні обсягу продаж; зниженні собівартості продукції, економізації виробничих процесів; впровадженні енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологій, зростанні фондоозброєності та продуктивності праці; підвищенні рентабельності роботи й конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках; покращенні інших виробничо-фінансових показників діяльності аграрних підприємств, а також соціально-економічному розвитку сільських територій [3; 4]. Визнано, що 2/3 приросту сільськогосподарської продукції у світі отримується саме за рахунок впровадження інновацій [5]. Так, завдяки новим сортам і гібридам рослин можна одержувати 30-35% приросту врожайності при умові технологічного забезпечення і сприятливих погодних умов [11].

Останнім часом інноваційна діяльність у сільському господарстві України суттєво уповільнилася. Як зазначають О.Є.Тарабрін та І.Г.Піменов, інновації в основному впроваджуються в прибуткові рослинницькі галузі: 46% підприємств застосовують нові сорти і гібриди сільськогосподарських культур, 25% – нові сільськогосподарські машини та механізми, 14% – нові системи обробітку ґрунту. Незначним (5%) є рівень використання науково-обґрунтованих сівозмін. У тваринництві 52% підприємств застосовували нові породи сільськогосподарських тварин, близько 16% – високоефективні корми та нові механізми [10].

За останні роки значно скоротилася як кількість і якість виконаних наукових розробок, так і кількість організацій та працівників, які виконують наукові і науково-технічні роботи в аграрному секторі економіки України, що є наслідком погіршення умов державного фінансування наукової діяльності. Так, кількість наукових організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи, у 2013 р., порівняно з 2000 р., скоротилась у галузі сільськогосподарських наук на 27,4%, а їх працівників – на 27,5%, а в Академії аграрних наук – на 42,3% і 39,3% відповідно (рис. 1).

Водночас аналіз кваліфікаційного та статевовікового складу дослідників в аграрному секторі економіки України показав збільшення питомої ваги дослідників з ученими ступенями (з 29,4% у 2006 р. до 33,4% у 2013 р.), зростання чисельності жінок-докторів наук. Найбільше дослідників у галузі сільськогосподарських наук, в тому числі і дослідників-кандидатів наук, мають вік від 30 до 49 років, а дослідників-докторів наук – більше 60 років [8].

Обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами наукових організацій сільськогосподарської науки та Аграрної академії наук, у вартісному вимірі за період 2005-2013 рр. із року в рік зростав, за винятком 2009 р. У структурі робіт з 2008 р. переважають прикладні дослідження (46,4% у 2013 р.), в той час як у 2005-2007 рр. дещо переважали фундаментальні дослідження [6; 7; 8].

Водночас фізичний обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт в галузі сільськогосподарських наук у 2013 р. порівняно з 2005 р. зменшився на 44,8% [8]. При цьому спостерігалось коливання зміни даного показника за досліджуваний період. У структурі виконаних робіт із року в рік переважали нові види технологій, а також нові сорти рослин і породи тварин.

Виходячи з реалій економічної ситуації в Україні, основний шлях впровадження інновацій у сільське господарство – це залучення інвестицій. Проведене дослідження показало, що фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у сільському господарстві у 2013 р. порівняно з 2012 р. зменшилось на 1,7%, але порівняно з 2005 р. спостерігалось зростання показника у 2,2 рази [8]. Проте даний показник становить лише 0,25% від загального обсягу валової продукції, створеної в сільському господарстві. При цьому основна частина коштів на зазначені цілі за останні роки була залучена із державного бюджету (76,9% у 2013 р.) [6; 7; 8].

У 2012 р. частка інноваційно активних сільськогосподарських підприємств України становила лише 2,5%, тільки 8 сільськогосподарських підприємств використовували нові технології і жодне їх не створило. В цілому в аграрному секторі у 2012 р. використано 18 передових технологій (у 2010 р. – 8), а створено – 14 (у 2010 р. – 3, в 2013 р. – 19) [6; 7; 8].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

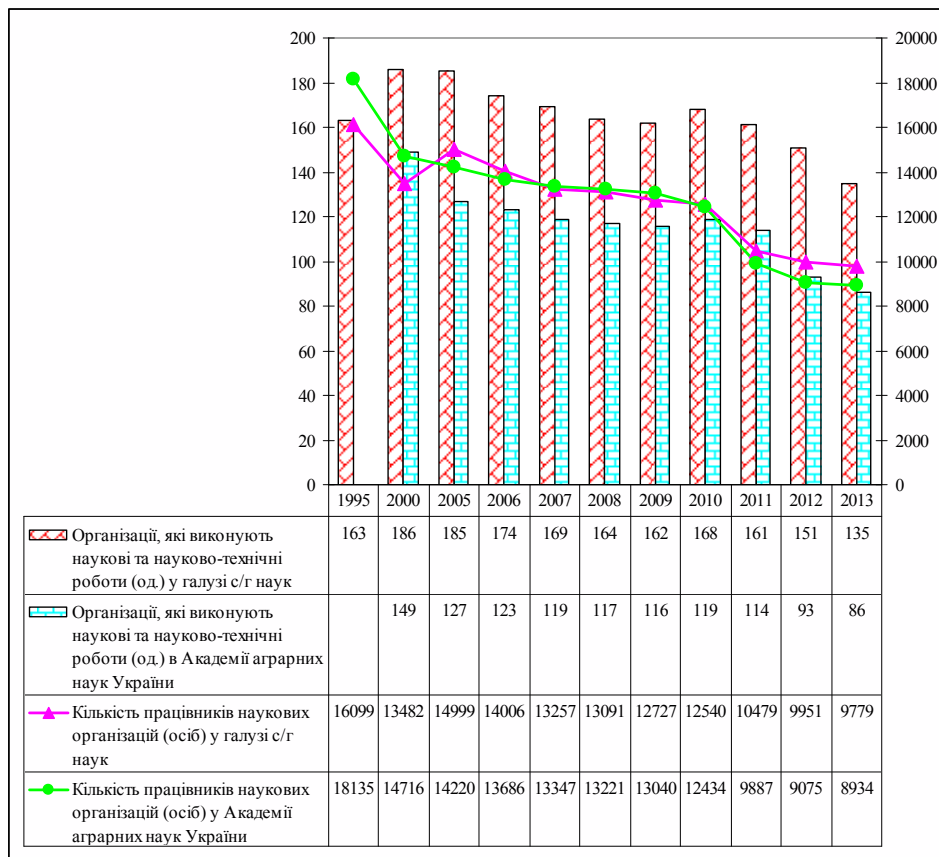

Рис. 1. Кількість наукових організацій та їх працівників у галузі сільськогосподарських наук та Академії аграрних наук України
 Джерело: [6; 7; 8]

Основними проблемами інноваційного розвитку аграрного сектору в Україні є слабка інноваційна активність аграрних підприємств, нерозвиненість ринку інноваційної продукції, дефіцит кваліфікованих кадрів, низький рівень взаємодії науково-дослідного та підприємницького середовища, відсутність ефективного механізму управління інноваційними процесами, недостатнє фінансування сільськогосподарських інновацій.

Інноваційний розвиток вітчизняної аграрної сфери стримують на 22,7 % – фізичне і моральне зношення матеріально-технічної бази, на 21,8 % – цінова нестабільність в галузі, на 17,0 % – дефіцит фахівців і наукових працівників аграрного профілю, на 7,6 % – нестабільне фінансування [3].

Цілком очевидно, що для покращення ситуації щодо запровадження інновацій в аграрний сектор економіки активну роль повинна відігравати держава, яка має регулювати ці процеси, надавати підтримку аграрним товаровиробникам та проводити контроль в аграрній сфері з метою уникнення правопорушень в аграрній сфері. У зв'язку з цим необхідно вирішити низку питань державної інноваційної політики.

Інноваційна політика в галузі рослинництва повинна передбачити вдосконалення методів селекції – створення нових сортів сільськогосподарських культур із високим продуктивним потенціалом, освоєння науково обґрунтованих систем землеробства та насінництва. Інноваційну політику в галузі тваринництва потрібно спрямувати на вдосконалення селекційно-генетичного потенціалу, ефективного використання кормових ресурсів, освоєння ресурсозберігаючих технологій.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Впровадження інновацій в галузі генетики, селекції, біохімії вимагає підвищеної уваги до проблеми матеріально-технічного забезпечення науково-дослідних організацій, зайнятих розробками в зазначених областях наукового знання та налагодження ефективного управління, здатного сприймати і впроваджувати інновації у виробництво. Важливим напрямом інноваційної діяльності має стати також підвищення технологічної оснащеності сільськогосподарських підприємств.

Важливо розробити комплексну програму інноваційного розвитку сільського господарства, визначити пріоритети і запровадити систему заходів прямого і непрямого регулювання, що охоплює всі цикли процесу інноваційної діяльності.

З метою активізації інноваційної діяльності необхідно:

- доопрацювати та удосконалити діючу нормативно-правову базу щодо агроінновацій, де буде враховано інтереси держави, виробника та інвестора, а також механізм державної підтримки інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва з урахуванням вимог СОТ та ЄС;

- сформуванню ефективну систему фінансування фундаментальних і найважливіших прикладних розробок, орієнтованих на швидку віддачу, за рахунок державного бюджету з метою наближення їх результатів до потреб практики, посиливши відповідальність чиновників шляхом контролю за витрачанням бюджетних коштів;

- забезпечити вивчення попиту на інновації, перетворивши маркетинг в невід'ємний елемент формування замовлень на наукові дослідження і розробки. При відборі інноваційних проектів проводити глибоку економічну експертизу, оцінюючи показники ефективності і ризик;

- створити сучасну систему інформаційно-консультаційного та інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності; яка повинна включати спеціалізовані організації у вигляді загальнодержавних і регіональних галузевих інвестиційно-інноваційних фондів, технологічних і науково-освітніх альянсів та інших структур (агробізнес-інкубаторів, клірингових, інжинірингових та франчайзингових центрів, технопарків і технополісів та ін.), а також мережу закладів, що надаватимуть кваліфіковані консультаційні та інжинірингові послуги щодо можливостей розвитку аграрних підприємств на інноваційній основі;

- створити ефективний механізм відпрацювання та просування інновацій у широку виробничу, а також навчальну практику для їх освоєння студентами-аграріями;

- створити систему державної підтримки сільськогосподарських підприємств, що займаються інноваційною діяльністю (надання пільгового оподаткування, виділення грантів, субвенцій); зорієнтувати фінансово-кредитні установи на надання кредитів підприємствам, що займаються інноваційною діяльністю; впроваджувати механізм лізингу інноваційної техніки та технологій;

- активізувати діяльність державних академічних та галузевих науково-дослідних установ щодо співпраці з аграрними формуваннями, узгодити інтереси науково-дослідних установ, виробників аграрної продукції та держави;

- стимулювати участь сільськогосподарських підприємств у фінансуванні науково-дослідних розробок та вступ до кластерів, які є сучасною формою об'єднання підприємств, організацій, державних органів, наукових закладів на засадах спільної діяльності на певній території з виробництва конкурентоспроможної продукції;

- забезпечити державну підтримку підготовки висококваліфікованих кадрів, для залучення і закріплення у сільському господарстві яких активно розвивати ринкову і соціальну інфраструктуру на селі; надавати пріоритетну підтримку розвитку аграрної науки й освіти; забезпечити захист інтелектуальної власності та підвищення якості робочої сили;

- створити умови для зростання ринкового попиту на інновації у сільськогосподарському виробництві; сприяння розвитку конкурентного середовища, заохочення капіталовкладень в інновації;

- забезпечити стабільну економічну ситуацію в країні для залучення інвестицій в аграрний сектор.

Висновки. Отже, на сучасному етапі піднесення аграрного сектору неможливе без активізації інноваційної діяльності. Дослідження стану інноваційного розвитку аграрного сектору еконо-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

міки України вказує на існування ряду проблем, які потребують послідовного вирішення. Шляхами інноваційного забезпечення сільськогосподарського виробництва повинні бути: державна підтримка, формування ринку інновацій, організація системи впровадження інновацій, створення економічних умов, інноваційно-кадровий менеджмент.

Література

1. Височан О. С. Наукові підходи до визначення понять «інновації» та «інноваційна діяльність» у сільському господарстві / О. С. Височан, Ю. В. Пікуш // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2. – Т. 3. – С.101-104.
2. Гордійчук А. І. Інноваційний розвиток галузей сільського господарства та ефективність їх функціонування [Електронний ресурс] / А. І. Гордійчук. – Режим доступу: <http://elibrary.nubip.edu.ua/5585/1/10gai.pdf>
3. Кириченко В. В. Методологія трансферу інновацій в агропромислове виробництво: моногр. / В. В. Кириченко, В. М. Тимчук. – Х., 2009. – 230 с.
4. Лаврук В. В. Інноваційний продукт у сільському господарстві як результат інноваційного процесу [Електронний ресурс] / В. В. Лаврук. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&n^=218>
5. Мусаєв Е. К. Теоретичні основи інноваційного розвитку АПК в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Е. К. Мусаєв – Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/54807/Musaev-10.pdf?sequence=1>
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2010 році. Статистичний збірник. – К., 2011. – 282 с.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2012 році. Статистичний збірник. – К., 2013. – 288 с.
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2013 році. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики, 2014. – 314 с.
9. Саранчук Г. М. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності / Г. М. Саранчук // Інноваційна економіка. – 2010. – № 1. – С. 26-32.
10. Тарабрін О. Є. Інноваційний розвиток аграрного сектора України в сучасних умовах [Електронний ресурс] / О.Є.Тарабрін, І.Г.Піменов. – Режим доступу: http://inb.dnsgb.com.ua/2011-2/11_tarabrin.pdf
11. Чабан В.Г. Інноваційний аспект великих аграрних підприємств [Електронний ресурс] / В. Г. Чабан. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2012_18_1/Chaban.pdf
12. Шквиря Н.О. Розвиток інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств: автореферат дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : 08.01.01 / Н.О.Шквиря. – Сімферополь, 2009. – 22 с.
13. Янковська О. І. Особливості інновацій у сільському господарстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/8485/1/%D0%AF%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9E.%D0%86.%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%20%D0%B2%20%D1%81%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%20%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96.pdf>

References

1. Vysochan, O. S., Pikush, Yu. V. (2011). Naukovi pidkhody do vyznachennia poniat «innovatsii» ta «innovatsiina diialnist» u silskomu hospodarstvi [Scientific approaches to the definition of "innovations" and "innovation activity" in agriculture]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu - Journal of Khmelnytskyi National University*, 2, Vol. 3, 101-104 [in Ukrainian].
2. Hordiichuk, A. I. (n.d.). *Innovatsiinyi rozvytok haluzei silskoho hospodarstva ta efektyvnist yikh funktsionuvannia [Innovative development of agriculture branches and the efficiency of their functioning]*. Retrieved from <http://elibrary.nubip.edu.ua/5585/1/10gai.pdf> [in Ukrainian].
3. Kyrychenko, V. V., & Tymchuk, V. M. (2009). *Metodolohiia transferu innovatsii v ahropromyslove vyrobnytstvo: monohr. [Methodology transfer of innovations in agricultural production: monogr.]*. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Lavruk, V. V. (n.d.). *Innovatsiinyi produkt u silskomu hospodarstvi yak rezultat innovatsiinoho protsesu [The innovative product in agriculture as a result of the innovation process]*. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&p^=218> [in Ukrainian].
5. Musaev, E. K. (n.d.). *Teoretychni osnovy innovatsiinoho rozvytku APK v umovakh hlobalizatsii [The theoretical bases of innovative development of agro-industrial complex in the context of globalization]*. Retrieved from <http://dspace.nbu.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/54807/Musaev-10.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].
6. *Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2010 rotsi. Statystychnyi zbirnyk [Scientific and innovation activity in Ukraine in 2010. Statistical Yearbook]*. (2011). Kyiv [in Ukrainian].
7. *Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2012 rotsi. Statystychnyi zbirnyk [Scientific and innovation activity in Ukraine in 2010. Statistical Yearbook]*. (2013). Kyiv [in Ukrainian].
8. *Naukova ta innovatsiina diialnist v Ukraini u 2013 rotsi. Statystychnyi zbirnyk [Scientific and innovation activity in Ukraine in 2010. Statistical Yearbook]*. (2014). Kyiv: State Statistics Service [in Ukrainian].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

9. Saranchuk, H. M. (2010). Innovatsiyni rozvytok silskoho hospodarstva yak osnova pidvyshchennia yoho konkurentos-promozhnosti [Innovative development of agriculture as the foundation to increase its competitiveness]. *Innovatsiina ekonomika - Innovative Economy*, 1, 26-32 [in Ukrainian].

10. Tarabrin, O. Ye., & Pimienov, I.H. (2011). *Innovatsiyni rozvytok ahrarnoho sektora Ukrainy v suchasnykh umovakh [Innovative development of agrarian sector of Ukraine in modern conditions]*. Retrieved from: http://inb.dnsgb.com.ua/2011-2/11_tarabrin.pdf [in Ukrainian].

11. Chaban, V.H. (2012). *Innovatsiyni aspekt velykykh ahrarnykh pidpriemstv [The innovative aspect of large agricultural enterprises]*. Retrieved from: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2012_18_1/Chaban.pdf [in Ukrainian].

12. Shkvyria, N.O. (2009). *Rozvytok innovatsiinoi diialnosti silskohospodarskykh pidpriemstv [Development of innovative activity of agricultural enterprises]*. (Candidate of sciences dissertation thesis). Simferopol [in Ukrainian].

13. Yankovska, O. I. (n.d.). *Osoblyvosti innovatsii u silskomu hospodarstvi [Features of innovations in agriculture]*. Retrieved from:

<http://eprints.zu.edu.ua/8485/1/%D0%AF%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9E.%D0%86.%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81%20%D0%B2%20%D1%81%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%20%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96.pdf> [in Ukrainian].

Надійшла 19.05.2015